

**INNOWACYJNA
GOSPODARKA**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt pn. **Wyzwania zrównoważonego użytkowania terenu na przykładzie województwa śląskiego - scenariusze 2050**
realizowany w ramach: poddziałania 1.1.1 *Projekty badawcze z wykorzystaniem metody foresight* Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Andrzej Baksik
Zadanie 5

**MOŻLIWOŚCI I BARIERY WDRAŻANIA
POLITYKI PRZESTRZENNEJ W SUBREGIONACH**

 **SCENARIUSZE
2050**

Katowice, kwiecień 2011

Opis problemu

1 Aktualny stan zagadnienia w województwie i czynniki, które o nim zadecydowały

Od początku reformy administracyjnej w 1999 roku samorząd regionalny postrzegał zróżnicowanie gospodarcze i kulturowe ziem, z których utworzono województwo śląskie, będące wynikiem ich historii gospodarczej, politycznej i państwowej w dalszej przeszłości (okres po rozbiorach Polski do odzyskania niepodległości), a przynależności do trzech różnych województw w bliższym czasie (okres lat 1945 do 1999). Dla prowadzenia zrównoważonej polityki wsparcia, już w toku prac ekspertów i debaty publicznej nad pierwszą „Strategią rozwoju województwa śląskiego na lata 2000 – 2015”, uchwaloną przez Sejmik Województwa Śląskiego w 2000 roku, samorząd województwa dostrzegł, dokonał delimitacji, sformułował i przyjął podział województwa na cztery obszary polityki rozwoju województwa śląskiego: północny, centralny, zachodni, południowy. W dalszych pracach planistycznych dotyczących przestrzeni i rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, prowadzonych na poziomie regionalnym i krajowym, podział ten jest konsekwentnie podtrzymywany i wykorzystywany do prowadzenia polityki spójności i wyrównywania szans rozwojowych w dziedzinach (polach) dużego zróżnicowania wykształconego w przeszłości w subregionach. Podział województwa na subregiony, rozumiane jako „obszary wsparcia” i „obszary polityki rozwoju”, podtrzymany został w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego - uchwalonym w 2004, oraz w kolejnych aktualizacjach Strategii Rozwoju województwa Śląskiego z 2005 i 2010 roku. W szczególności w wizji rozwoju przestrzennego województwa zdefiniowanej w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego, przyszły rozwój postrzega się jako rozwój dużych miast i obszarów metropolitalnych (w skali regionalnej) jako biegunów wzrostu gospodarki, przy zapewnieniu wysokiej jakości życia poszczególnych osób i społeczeństwa, z centrami w subregionach w postaci policentrycznej Aglomeracji Górnośląskiej (24 miasta), Aglomeracji Częstochowskiej, Bielsko-Bialskiej i Rybnickiej.

Istotnym narzędziem do prowadzenia polityki wobec subregionów było wyodrębnienie - na mocy rozporządzeń Rady Ministrów w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych dla celów Statystycznych (NTS) - jednostek statystycznych do poboru danych o zmianach gospodarczych i społecznych pozyskiwanych przez GUS, terytorialnie takich samych jak dokonano tego dla delimitacji strategicznej, mimo że pod innymi nazwami, właściwymi wobec zasad tworzenia nazw jednostek statystycznych obowiązujących w GUS, na poziomie III – regionalnym, a to: Podregion 31 – częstochowski, Podregion 32 – bielsko-bialski, Podregion 33 – centralny śląski, Podregion 45 – rybnicko-jastrzębski. Zastosowanie powyższej delimitacji poboru regularnych danych statystycznych przez oficjalną, państwową statystykę, daje możliwość długoterminowego śledzenia zmian w przestrzeni fizycznej (geograficznej), gospodarczej i społecznej całego województwa i wyodrębnionych w nim subregionów, zachodzących pod wpływem zjawisk rynkowych oraz prowadzonej polityki rozwoju przez organy państwa, a w szczególności przez organy samorządu województwa. Dotyczy to przede wszystkim możliwości obserwacji zmian następujących w wyniku redystrybucji środków finansowych kierowanych do subregionów z poziomu Unii Europejskiej oraz środków własnych samorządu województwa a także środków wnoszonych przez gminy i powiaty terytorialnie tworzące subregiony – jako własny wkład i udział w inwestycje realizowane na poziomie lokalnym.

W odniesieniu do dokumentacji zmian pokrycia przestrzeni województwa śląskiego, od lat dziewięćdziesiątych XX. wieku tworzony jest - początkowo dla dawnego województwa katowickiego, potem dla województwa w obecnych granicach - Regionalny System Informacji Przestrzennej, spójny z GIS oraz dyrektywą INSPIRE, dostępny dla administracji samorządu województwa śląskiego oraz wybranych kreatorów publicznych mogących swymi pracami wpływać na kształtowanie gospodarki przestrzennej (np. pracownicy naukowcy, członkowie właściwych branżowo gremiów opiniotwórczych jak Wojewódzka Komisja Urbanistyczno – Architektoniczna, i inni). Jego docelową postacią ma być Otwarty Regionalny System Informacji Przestrzennej (ORSIP) wszystkim zainteresowanym, na określonych zasadach, dostęp do zgromadzonej informacji o przestrzeni i ich wykorzystywanie w podejmowaniu decyzji skutkujących zmianami w jej pokryciu. System ten ma charakter baz danych, dostosowanych do dyrektyw Parlamentu i Rady Europy, przepisów krajowych, i jako taki może być aplikowany do jednostek terytorialnych mniejszych niż województwo, zależnie od prowadzonej analizy czy badań. Ma więc kapitalne znaczenie dla wspomagania procesów kształtowania polityki przestrzennej województwa i subregionów w różnych jej aspektach (np. osadniczych, rolniczo-leśnych, komunikacyjnych, rekreacyjnych, turystycznych, ekologicznych, powiązań funkcjonalnych ośrodków metropolitalnych z ich otoczeniem, itd.). Jednakże systemy te – zarówno RSIP jak i OERSIP - nadal są w fazie tworzenia i dostosowywania, i nie generują wiedzy o charakterze horyzontalnej i we wszystkich dziedzinach istotnych dla rozwoju województwa.

Próba uzyskania przekrojowych danych statystyczno-przestrzennych służących kreowaniu rozwoju i wyłącznie pożądanym zmianom w przestrzeni województwa i subregionów, jest inicjatywa utworzenia w całym kraju, z inicjatywy Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, centrów analiz statystycznych i przestrzennych, tzw. Regionalnych Obserwatoriów Terytorialnych (ROT). W województwie śląskim inicjatywa taka powstała wcześniej, w strukturach Urzędu Marszałkowskiego, jednakże nie została urzeczywistniona.

Aktualnie w województwie śląskim, podobnie jak w większości innych województw, nie funkcjonuje jeszcze centrum analiz statystycznych i przestrzennych prowadzące stałe, permanentne obserwacje zmian terytorialnych oraz dostarczające empirycznych, dobrze udokumentowanych danych o użytkowaniu terenu, przydatnych do prowadzenia polityki rozwoju przez władze regionalne wobec subregionów.

2 Czego dotyczą luki w wiedzy o stanie zagadnienia w województwie? z czego wynikają?

Fakt stworzenia narzędzi umożliwiających opis statystyczny zjawisk gospodarczo-społecznych (odpowiedni pobór danych przez GUS na poziomie NTS III) i dokumentacji zmian przestrzeni (RSIP, ORSIP) wobec subregionów nie jest równoznaczny z wykształceniem systemu ciągłej i permanentnej obserwacji dokonujących się przekształceń przestrzeni w całym województwie, a tym bardziej w jego zróżnicowanych obszarach polityki rozwoju – zwanych subregionami.

Obok tego niedoszacowania wartości obserwacji zmian przestrzeni w aspekcie terytorialnym i gospodarczo-społecznym, bardziej o charakterze organizacyjno-finansowym niż technologicznym (wszak technologie poboru, gromadzenia i przetwarzania danych są już dostępne w niezłym zaawansowanym stopniu: dostępność danych GUS, RSIP), niedosyt (luki) postrzega się w definiowaniu rodzajów danych możliwych do pozyskania poprzez oficjalną, państwową statystykę, a co wynika ze sposobu oraz trybu opracowywania i udostępniania

danych przez GUS. Nominalnie przepisy prawne dopuszczają możliwość kształtowania zakresu badań statystycznych, jednakże w ich realizacji napotyka się bariery przede wszystkim finansowe, gdyż wymagają dodatkowych opłat za opracowanie posiadanych przez GUS danych źródłowych, nie wspominając o czasie ich udostępnienia – zwykle zbyt długim, tudzież obciążonym czasochłonnymi procedurami obowiązującymi sektor finansów publicznych (np. poprzez stosowanie prawa zamówień publicznych).

Oprócz wymienionych luk o charakterze organizacyjno-ekonomicznym i pewnych niespójnościach prawnych, tudzież zrozumienia i doceniania informacji o stanie gospodarczym i stanie zagospodarowania przestrzennego województwa i subregionów przez decydentów różnych szczebli w realizacji polityki rozwoju i użytkowania terenu, dużo istotniejsze są luki prawne dotyczące opracowywania i realizacji planów zagospodarowania przestrzennego. O ile prawo zagospodarowania przestrzennego na poziomie lokalnym, a więc prawo miejscowe w zakresie zagospodarowania przestrzennego, jest dobrze – a raczej wystarczająco – zdefiniowane, a tyle prawo w zakresie planowania na poziomie regionalnym, a szczególności skutki przeniesienia tego prawa do samorządów lokalnych, jest słabo rozwinięte, posiada braki w przepisach wykonawczych i nie ma skutków w sytuacjach jego nie stosowania. W przeciwieństwie do tego, zapisy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ustalające sposób wprowadzenia ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego województwa do planu miejscowego wymagają skomplikowanych procedur, nierealnych w obowiązujących warunkach planowania finansowania inwestycji i trybu ich uzgadniania z wójtem, burmistrzem, prezydentem miasta, które raczej sprzyjają odstępowaniu od zapisów i wdrażania polityki przestrzennej województwa niż do wprowadzania jej do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Nadto aktualna ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, poza delimitacją obszarów metropolitalnych, nie definiuje i nie daje możliwości opracowywania planów zagospodarowania do poziomu subregionu; stwierdzenie to nie stoi w sprzeczności z jej zapisami dotyczącymi wyznaczenia obszarów problemowych i obszarów wsparcia, wszak te nie są traktowane, odmiennie jak obszary metropolitalne, jako odrębne jednostki planistyczne.

W województwie śląskim szczególne znaczenie ma zdefiniowanie i wdrożenie polityki przestrzennej w odniesieniu do poszczególnych obszarów metropolitalnych, w różny sposób organizujących życie mieszkańców i przestrzeń subregionów „zbudowanych” z grup powiatów powiązanych odmiennymi układami urbanistycznymi, więzami gospodarczymi i kulturowymi. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa w swych ustaleniach dostrzega potrzebę i wskazuje w „kierunkach polityki przestrzennej” konieczność wsparcia rozwoju obszarów metropolitalnych poprzez sporządzenie planów zagospodarowania przestrzennego poszczególnych subregionów – jako rozwinięcie myśli przewodniej kształtowania polityki rozwoju regionalnego według dokonanej delimitacji w Strategii i w Planie Zagospodarowania Przestrzennego opartych na subregionach – jednakże aktualnie obowiązujące prawo tylko w sposób ograniczony umożliwia to i nie daje podstaw do pozyskiwania środków na cele rozwojowe subregionów innych, niż te które pozostają w dyspozycji samorządu województwa, a więc środków własnych samorządu i środków dostępnych z Regionalnego Programu Operacyjnego.

Jeszcze mniej „oprzyrządowana” jest możliwość wdrażania polityki przestrzennej samorządu województwa wobec obszarów metropolitalnych. Jest to skutkiem braku podstawy uzgodnienia „planu zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego” z ministrem właściwym do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej, co wynika z

niewykonania przez Radę Ministrów i ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego ustawowego obowiązku o wyodrębnieniu obszarów metropolitalnych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. To czyni ustawowo niezasadnym opracowanie odrębnej części planu zagospodarowania przestrzennego województwa, jaką jest „plan zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego”.

Prawne zasady prowadzenia polityki miejskiej i polityki metropolitalnej, mimo ważącej roli w realiach dla kształtowania przestrzeni fizycznej i społeczno-ekonomicznej województwa śląskiego, nie doczekały w Polsce konstruktywnych rozstrzygnięć legislacyjnych. Dotychczasowe inicjatywy z poziomu województwa oraz rządu nie doprowadziły do określenia roli Państwa w kształtowaniu stref i form rozwoju oraz terytorialnych granic miast i obszarów metropolitalnych. Podobnie nie zdefiniowało narzędzi wspierających lub co najmniej regulujących rozwój tych jednostek urbanistycznych, ze szczególną stratą dla policentrycznych obszarów metropolitalnych, gdzie – jak w przypadku Aglomeracji Górnośląskiej – uregulowania te są konieczne, bo determinują rozwój przestrzenny i sposób zagospodarowania terenu pomiędzy i na styku tworzących go miast.

Przedstawione wyżej działania w tworzeniu RSIP czy ORSIP choć spełniają wymogi GIS i dyrektywy INSPIRE, jednak nie są jeszcze elementem krajowego systemu informacji przestrzennej, gdyż ten jest dopiero w trakcie tworzenia – na mocy ustawy o infrastrukturze informacji przestrzennej.

Wobec tych faktów można stwierdzić, że istotną luką w prowadzeniu polityki zrównoważonego rozwoju przestrzennego, prowadzącego do racjonalnego użytkowania terenu w subregionach, są braki w regulacjach prawnych, lub ich niedostateczna realizacja. To, przy wyposażeniu administracji województwa w już dostępne narzędzia analityczne i opisowe użytkowania terenu na poziomie województwa i subregionów, czyni te niedostatki prawne czynnikiem ograniczającym, czasem wręcz uniemożliwiającym, prowadzenie polityki przestrzennej organów województwa wobec subregionów.

Prócz czynników zewnętrznych wobec subregionów stwierdzić należy, że siły wewnątrz subregionów mogące wpływać na kształtowanie ich przestrzeni i na użytkowanie terenu nie wykształciły się, a jeśli są dostrzegalne to tylko w kontekście doraźnego pozyskania środków finansowych na cele lokalne (gminne, powiatowe). W tym kontekście rola organów samorządu województwa jest najlepiej rozwiniętą formą równoważenia rozwoju i użytkowania terenu.

3 Hipoteza – kierunki krótkoterminowych (do 2015) i długoterminowych zmian stanu

Z treści punktu 1 wynika, że w województwie śląskim zdefiniowane zostały obszary wdrażania polityki przestrzennej w zróżnicowanych i z uwzględnieniem tych zróżnicowań subregionach. Poczynione w dokumentach strategicznych województwa założenia są od 10 lat utrzymywane i mają powszechną akceptację uczestników życia publicznego – są więc dobrze zdefiniowane. Nadto służą prowadzeniu polityki wsparcia zależnie od potrzeb definiowanych przez subregiony, realizując w ten sposób postulaty Planu Zagospodarowania Województwa dotyczące wykształcenia u mieszkańców województwa wysokiego poczucia związku z terytorium ich zamieszkania i aktywności zawodowej, przyczyniając się kształtowania ładu przestrzennego. Należy się spodziewać, że dokonana delimitacja województwa śląskiego na subregiony, rozumiane jako obszary wsparcia i celowej polityki nakierowanej na równoważenie różnic cywilizacyjnych występujących w województwie śląskim, przy

zachowaniu wartości środowiskowej, w tym przestrzennej, realizowanej przez organy samorządu województwa będzie się utrzymywała na pewno w okresie krótkoterminowym, a jest bardzo prawdopodobne, że i długoterminowym, gdyż zapewnia przepływy do subregionów środków finansowych pozostających w dyspozycji samorządu województwa – własnych, rządowych i z Unii Europejskiej.

W najbliższych kilku latach (do 2015) w szczególności następować będą procesy zmierzające do zakończenia prac legislacyjnych ugruntowujących wprowadzony w 1999 r. trójstopniowy podział administracyjny. W tym istotne będzie wzmocnienie roli samorządów województw w kreowaniu oraz realizacji polityki rozwoju i polityki przestrzennej. Województwo śląskie mentalnie i narzędziowo jest już przygotowane do wdrożenia istniejących i przewidywanych w tym okresie zmian legislacyjnych. W szczególności sprzyja temu wykształcona już w subregionach zdolność decydentów i kreatorów życia publicznego do wspólnego rozstrzygania zagadnień dotyczących dobra wspólnego oraz definiowania potrzeb i rozwiązań, w tym legislacyjnych, konstytuujących nową jakość w równoważeniu różnic w poziomach życia i organizacji samorządów lokalnych. Dorym tego przykładem jest tak zwana ustawa aglomeracyjna, powstająca i kształtowana przez środowiska subregionu centralnego – Aglomerację Górnośląską.

W skali długoterminowej (po 2015 roku) spodziewać należy się zakończenia opracowywania i wdrożenia jako źródła danych do podejmowania decyzji i kształtowania polityki przestrzennej w województwie i wobec subregionów, ale także zgromadzenia i wprowadzenia do systemu danych wielopłaszczyznowego i stale aktualizowanego opisu całej przestrzeni województwa. Dla dostępu ogółu społeczeństwa do informacji o przestrzeni, za kilka lat zostanie uruchomiony Otwarty Regionalny System Informacji Przestrzennej (ORSIP), co przyczyni się do poprawienia wiedzy a poprzez to zdolności do prowadzenia debaty o przestrzeni w oparciu o całościowe dane merytoryczne a nie aktualnie prezentowane dane fragmentaryczne i dostępne w utrudnionym stopniu (to oczywiście pozostaje w związku z polityką informatyzacji prowadzoną przez samorząd województwa i budową więzby sieci szerokopasmowej wewnątrz subregionów).

W skali długoterminowej wprowadzone już formalnie przez GUS jednostki statystyczne do poboru danych o zmianach gospodarczych i społecznych, terytorialnie takich samych jak zdefiniowane dla celów strategicznych obszary prowadzenia polityki wsparcia i polityki przestrzennej samorządu województwa, będą cechowały się stabilnością i poszerzaniem zakresu badań, przez co będą miały coraz większe zastosowanie w kreowaniu i wdrażaniu polityki przestrzennej w subregionach.

4 Hipoteza terytorialnie przyszłych uwarunkowań zewnętrznych (regionalnych, ponadregionalnych) wyznaczających kierunki zmian

Z punktu widzenia rozwoju województwa i jego zróżnicowanych regionów postrzega się kilka uwarunkowań zewnętrznych, które będą miały wpływ na kierunki zmian w przestrzeni i gospodarce regionu. Są nimi przed wszystkim uwarunkowania prawne dotyczące kształtowania oraz prowadzenia przyszłej polityki państwa wobec miast, aglomeracji i europolu w skali całego kraju, ale w szczególności wobec Aglomeracji Górnośląskiej i pozostałych ośrodków rozwoju subregionalnego województwa śląskiego oraz Europolu Śląsko-Krakowskiego.

Znaczenie ma także udział państwa w skomunikowaniu i integrowaniu aglomeracji subregionalnych poprzez politykę inwestycyjną w infrastrukturę transportową i przesyłową oraz kształtowania kosztów przejazdów głównymi arteriami komunikacyjnymi wewnątrz i pomiędzy subregionami – tak w komunikacji publicznej jak i indywidualnej, zarówno szynowej jak i drogowej. Uwarunkowane to jest rozstrzygnięciami politycznymi co do doktrynalnego podejścia Państwa do polityki wsparcia – wyrównywania szans wszystkich regionów, czy też wsparcie regionów generujących rozwój kraju. To rozstrzygnięcie będzie miało wpływ na tworzone akty prawne, co do których nie ma jeszcze zgody by zaistniały i uregulowały przepływy środków z budżetu państwa do aglomeracji, przy czym przepływ ten z założenia powinien odbywać się poprzez samorządy wojewódzkie - bo te powinny mieć największy wpływ na kształtowanie polityki przestrzennej w jednostkach ponadlokalnych. Zastojowi rozstrzygnięć prawnych w tym zakresie sprzyja brak klarowności poglądów w polityce Unii Europejskiej wobec regionów i miast oraz przyszłej polityki spójności. Jest jednak wielce prawdopodobne, że rozwój obszarów metropolitalnych - jako centrów innowacyjnej gospodarki i innowacyjnego kształtowania przestrzeni subregionalnych zdominuje myślenie w organach Unii Europejskiej, i da asumpt do zaktywizowania polityki państw wobec obszarów metropolitalnych, a przynajmniej tych zdefiniowanych jako europole. Jeśli tak, to w Polsce dotyczyć to będzie – w odniesieniu do województwa śląskiego – przed wszystkim Aglomeracji Górnośląskiej i subregionu środkowego, a w polityce ponadregionalnej - Europolu Śląsko-Krakowskiego.

Te zewnętrzne warunki będą prowadziły do decyzji pozwalających na weryfikację obecnych poglądów o niecelowości zdefiniowania odrębnych uregulowań prawnych wobec poszczególnych metropolii (poli- i monocentrycznych) oraz obszarów metropolitalnych w kraju oraz zdefiniowania roli samorządów wojewódzkich wobec tych obszarów. Dalszym krokiem będzie wypracowanie kierunków przepływów środków finansowych unijnych i krajowych redystrybuowanych na rozwój tych centrów i realizację polityki gospodarczej i przestrzennej. Generalnie procesy te trwać mogą do połowy XXI wieku, przy obserwowanym aktualnie stanem debaty o roli regionów i metropolii w Europie.

5 Hipoteza przyszłego wpływu na użytkowanie terenu województwa i różne sfery życia

Powyżej przedstawione uwarunkowania wyznaczające kierunki rozwoju subregionów poprzez rozwój zawierających się w nich metropolii i Europolu Śląsko-Krakowskiego wywrą piętno na sposobie użytkowania terenu oraz wymuszą redefinicję poglądów na regulacje prawne dotyczące jego użytkowania. Z jednej strony zjawiska rozwojowe będą generowały zapotrzebowanie na nowe tereny - jak najtańsze dla przedsiębiorców pod prowadzenie działalności usługowych i produkcyjnych oraz pod budownictwo mieszkaniowe, z drugiej strony wystąpią siły dążące do zachowania godziwych warunków środowiskowych do życia w metropoliach i obszarach metropolitalnych. Należy więc spodziewać się, że powstaną przepisy prawne hamujące proces suburbanizacji oraz przepisy regulujące pozyskiwanie nowych terenów inwestycyjnych. Dlatego bardzo ważnym będzie, a w gruncie rzeczy już jest, proces wzmacniania znanych i dobrze zdefiniowanych zasad równoważenia rozwoju, podporządkowanych systemowi długookresowych celów polityki przestrzennej na poziomie kraju i województwa śląskiego, a wobec kształtującego się Europolu Śląsko-Krakowskiego także województwa małopolskiego.

W perspektywie wieloletniej, na użytkowanie terenu województwa śląskiego i przylegającej do niego części województwa małopolskiego wpływ będą miały przede wszystkim węzłowe ośrodki sieci osadniczej, ukształtowane systemy obszarów prawnie chronionych, wielofunkcyjne tereny otwarte (leśne, rolnicze), także akweny o różnych funkcjach, pasma lokalizacji ponadlokalnych inwestycji liniowych przesyłu energii (prądu, gazu, paliw), wody, informacji (sieci telekomunikacji) oraz pasma transportowe (drogowe, kolejowe, wodne). Wykształcenie i skrupulatne przestrzeganie ustaleń dotyczących przeznaczenia terenu przyjętych na poziomie regionalnym winno zapewnić w subregionach czytelne zasady użytkowania terenu, z zastosowaniem dyrektywy INSPIRE i dostosowanych do poziomu regionalnego i lokalnego prawa w zakresie planowania przestrzennego, geodezyjnego, wodnego, ochrony środowiska oraz geologicznego i górniczego, a także prawa własności nieruchomości. Istotą tych regulacji winno być doprowadzenie do takiego stanu prawnego, który zagwarantuje planowanie użytkowania terenu na szczeblu regionalnym w perspektywie horyzontalnej i wieloletniej, gwarantującej jego dostępność pod inwestycje celu publicznego z jednej strony, a z drugiej ochroni tereny przed niekontrolowanym przeznaczeniem pod zagospodarowanie w dowolny sposób. Dlatego w najbliższym okresie kilku lat powinna nastąpić weryfikacja ustaleń i proces dostosowania aktualnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa (uchwalonego w 2004 roku) do prognozy rozwojowej regionu i oczekiwań rozwojowych samorządów lokalnych, a następnie strategii rozwoju oraz planów zagospodarowania przestrzennego dla subregionów ze szczególnym uwzględnieniem obszarów metropolitalnych i powiązań wewnątrz regionalnych między subregionami, także tymi, które kształtują Europol Śląsko-Krakowski. Wewnątrz województwa pozwoli to na wyznaczenie terenów pod pożądane rodzaje użytkowania terenu oraz na poddanie tego faktu pod debatę publiczną, a na zewnątrz województwa w zdefiniowaniu prognoz i zasad wspólnego uczestnictwa w kształtowaniu przestrzeni fizycznej i gospodarczo-społecznej pomiędzy Aglomeracją Górnośląską i Krakowem, kreującej Europol Śląsko-Krakowski.

W województwie śląskim, w subregionie centralnym, szczególnie wrażliwym na zmiany użytkowania terenu jest obszar pomiędzy miastami Aglomeracji Górnośląskiej i Międzynarodowym Portem Lotniczym Katowice w Pyrzowicach, obejmujący gminy Bobrowniki, Ożarówice, Mierzęcice, częściowo Siewierz. Wynika to z postępującego procesu urbanizacji tych gmin pod wpływem wzrostu znaczenia tego portu w skali regionu oraz kraju w przewozach pasażerskich i cargo. Zapotrzebowanie terenów pod nowe rodzaje użytkowania, w szczególności pod infrastrukturę transportową i pod nowe rodzaje działalności gospodarczej czy usługowej emituje nowe inicjatywy i przyptyw kapitału zewnętrznego, ale zarazem duże opory tej części społeczeństwa, która użytkuje je w celach mieszkaniowych i rekreacyjnych, i nie ma woli uczestniczenia na tym terenie w procesach gospodarczych. Z punktu widzenia potrzeb rozwojowych subregionu centralnego oraz całego województwa i w pewnej mierze kraju, dla tego rodzaju terenów należy wypracować szczególnie staranne i długookresowe plany zagospodarowania, wszak nie można powtórzyć i wywołać konsekwencji chaotycznej urbanizacji jaka w przeszłości nastąpiła w subregionach centralnym i zachodnim.

Drugim obszarem, który będzie poddawany trwałym przemianom w użytkowaniu terenu to obszar wyznaczany północno-wschodnią granicą subregionu zachodniego i południowo-wschodnią subregionu centralnego. Postępujący proces zmian przeznaczenia terenów z rolniczego na urbanistyczne prowadzi do zlania się, scalenia tych subregionów w jeden układ osadniczy, dla którego nie zdefiniowano i nie wypracowano adekwatnego dla żyjącej tam

społeczności właściwego układu dostępu do dóbr metropolitalnych, w szczególności czytelnego i sprawnego systemu komunikacji łączącego go z stolicą regionu - Ktowicami. A należy się spodziewać, że zmiany mentalne jakie już nastąpiły w tym obszarze, skutkować będą wzmożoną dostępnością coraz to większej powierzchni terenów pod zróżnicowane ale nie zdefiniowane rodzaju użytkowania terenu – wymaga to więc sprecyzowania kierunków rozwoju przestrzennego i gospodarczego tej przestrzeni.

Reasumując, na podstawie powyższych przykładów – nie wyczerpujących opisu różnorodności zjawisk w zmianach użytkowania terenu w subregionach – kształtuje się wnioski o potrzebie definiowania polityk rozwoju i długoterminowego, szczegółowego planowania przestrzennego uwzględniającego subregionalne zróżnicowania województwa, w oparciu o już zdefiniowane narzędzia podlegające metodycznemu uzupełnianiu danych oraz systemów ich gromadzenia i otwartego udostępniania w celu podejmowania decyzji w zakresie polityki przestrzennej.